

Львівський національний університет імені Івана Франка

ХОМИН ІРИНА ЄВГЕНІВНА

УДК 32.01:[329:316.454.54]

**ПРИНЦИПИ МІЖПАРТІЙНИХ ВЗАЄМОДІЙ
У СУСПІЛЬСТВАХ, ЩО ТРАНСФОРМУЮТЬСЯ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

23.00.01 – теорія та історія політичної науки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Львів – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі теорії та історії політичної науки у Львівському національному університеті імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат політичних наук, доцент
Угрин Леся Ярославівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, доцент

Офіційні опоненти:

доктор політичних наук, професор
Наумкіна Світлана Михайлівна,
Державний заклад
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського»,
завідувач кафедри політичних наук і права

кандидат політичних наук, доцент
Ключкович Анатолій Юрійович,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
доцент кафедри політології і державного управління

Захист відбудеться «9» грудня 2016 р. о 15:00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.051.17 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79000, м. Львів, вул. Університетська, 1, тел. (032) 239-44-62

Із дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79005, м. Львів, вул. Драгоманова, 5

Автореферат розісланий « 2 » листопада 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. В. Бунь

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Суспільства, що перебувають на етапі суспільно-політичних трансформацій, зіштовхуються з проблемами пошуку нових ціннісних засад побудови владно-державних відносин, а також відповідних їм інститутів та практик, які стануть основою для побудови нового політичного режиму. Серед таких інститутів вагоме значення мають політичні партії, розвиток і функціонування яких відображають динаміку демократичних перетворень. Важливим індикатором консолідації демократії виступає характер партійної системи, що свідчить про взаємодетермінованість процесів консолідації політичного режиму та консолідації партійної системи. Процес партійної консолідації залежить від зрілості політичних партій, їх готовності до визнання й дотримання норм і правил комунікації та спільних дій. Відповідно процеси консолідації в роботі розглянуто крізь призму поняття «взаємодії», адже кожна система є продуктом взаємодій та комунікації її елементів.

У сучасних суспільствах політичні партії стали одним з основних суб'єктів політики й суспільного процесу, необхідним елементом демократії. Вони впливають на політичний курс, артикулюючи соціальні інтереси і трансформуючи їх у політичні платформи. Тому зрозумілим є постійний інтерес дослідників до партійної тематики та їхньої ролі в процесах демократизації.

Аналіз нових суб'єктів політичного процесу, їх місця в політичній системі, форм і методів їх діяльності набуває особливої значущості в періоди трансформацій політичних систем, їх трансформації та модернізації, оскільки в цих умовах не можна повною мірою опиратися на традиції політичного життя й випробувані методи управління державою і суспільством. У транзитних суспільствах ці процеси накладаються на процеси формування нової державності і становлення громадянського суспільства. Результати змін багато в чому залежать від успішного функціонування і взаємодії основних суб'єктів політичного процесу, передовсім політичних партій як інститутів політичної конкуренції.

За наявності великої кількості літератури з проблем технологій партійного будівництва і функціонування партій в Україні, недостатня увага в цих дослідженнях приділена проблемам взаємодії між ними, їх інституційним аспектам, впливу норм – формальних і неформальних – на процеси формування партійної системи й ширше – на принципи формування та функціонування органів влади, формування механізмів артикуляції групових інтересів суспільства та одночасно його консолідації. Для українського суспільства в контексті його демократизації важливим є дослідження та концептуалізація еволюції політичного плюралізму, «правил гри» в процесі політичної конкуренції та кооперації, які неможливо сформувати поза комунікацією та взаємодіями самих партій. Інституціоналізація таких правил розглядається як основа переходу від атомізованої багатопартійної системи до структурованої партійної системи і формування правил та механізмів міжпартійної конкуренції й кооперації, що є важливим чинником демократичної консолідації режиму. Отже, актуальність теми зумовлена пошуком методологічних засад аналізу

формування механізмів міжпартійної взаємодії в межах функціонування партійної системи України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження є складовою частиною комплексної науково-дослідної теми кафедри теорії та історії політичної науки Львівського національного університету імені Івана Франка «Теорії політики: форми політичної рефлексії» (державний номер реєстрації 0111U005524).

Мета дослідження – визначити принципи міжпартійних взаємодій у суспільствах, що трансформуються.

Досягнення мети передбачає вирішення таких **завдань**:

– на основі аналізу дослідницької літератури з'ясувати ступінь наукової розробленості проблем міжпартійних взаємодій у трансформаційних суспільствах, в Україні зокрема;

– окреслити методологічні засади дослідження міжпартійних комунікацій у перехідних суспільствах;

– розкрити типологію міжпартійних взаємодій у перехідних суспільствах;

– на основі визначених методологічних засад та типології взаємодій з'ясувати сутність поняття «партійна конкуренція» як форми міжпартійної співпраці;

– висвітлити особливості міжпартійної кооперації та коаліційної діяльності в перехідних суспільствах;

– проаналізувати процес інституціоналізації форм міжпартійних взаємодій у транзитних суспільствах;

– виокремити принципи міжпартійних взаємодій у транзитних суспільствах.

Об'єкт дослідження – міжпартійні взаємодії в суспільствах, що трансформуються.

Предмет дослідження – принципи концептуалізації міжпартійних взаємодій у суспільствах, що трансформуються.

Методологічну основу дисертаційної роботи становить сукупність основоположних підходів та принципів, ефективних у процесі пізнання політичної сфери. Методологія дослідження міжпартійних взаємодій у транзитних суспільствах оснований на методологічних принципах транзитологічної парадигми та неоінституціоналізму. Засади транзитології дали змогу проаналізувати міжпартійні взаємодії в контексті особливостей суспільно-політичного та інституційного середовища перехідних суспільств, інтерпретувати процеси консолідації політичних партій і партійних систем як елемент консолідації режиму під час його переходу від авторитаризму. Принципи неоінституціоналізму посилюють дослідження інституційних вимірів міжпартійних взаємодій у стані транзиту, акцентували на вагомості неформальних інституцій, що їх детермінують. Комунікативний підхід, використаний у дисертаційній роботі, дав змогу інтерпретувати міжпартійні взаємодії як систему комунікацій, у процесі яких формуються спільні правила та норми, що їх регулюють, та становлення партійної системи загалом.

У пізнавальному процесі визначення і формулювання принципів

міжпартійних взаємодій у перехідних суспільствах також використано загальнонаукові методи – аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, абстрагування. Окрім того, для реалізації визначених у дослідженні завдань було використано системний та історичний підходи, засади контент- та івент-аналізу, наукові методи дослідження, а саме, соціологічний та нормативно-ціннісний методи.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена сукупністю визначених завдань, засобами їх вирішення та конкретизована в таких положеннях:

уперше:

– в українській політичній науці на засадах транзитологічної та неоінституціональної теорій комплексно досліджено сутність, особливості міжпартійних взаємодій в Україні як системотворчого чинника становлення й консолідації партійної системи; виокремлено й концептуалізовано їх принципи. З'ясовано, що принципи міжпартійних взаємодій зумовлені: 1) природою політичних партій як інститутів репрезентації групових інтересів; 2) особливостями становлення та генези політичних партій у суспільствах, що трансформуються; 3) інституційним середовищем перехідних суспільств; 4) позаінституційними чинниками – інтересами політичних (партійних) лідерів, домінантним типом політичної культури;

– виявлено, що одним з основоположних принципів міжпартійних взаємодій у перехідних суспільствах є дихотомія об'єктивної взаємозалежності політичних партій, зумовлена деяким збігом інтересів і потребою кооперативних зв'язків для досягнення спільних цілей та автономності їхніх дій у конкретних ситуаціях, детермінована корпоративністю інтересів і цілей, відсутністю спільних ціннісних та інституційних детермінант і конфліктним потенціалом перехідного суспільства загалом;

– сформульовано й обґрунтовано принцип домінування в міжпартійних комунікаціях: 1) конкуренції і вимушеної співпраці; 2) впливу неформальних інституцій; 3) ситуаційності над стратегічною перспективою; 4) прагматизму над ідеологією і ціннісними орієнтаціями; 5) корпоративних інтересів над загальносуспільними; 6) персоніфікації взаємодій (особистісного чинника);

– з'ясовано, що слабкоінституціоналізованість міжпартійних взаємодій у суспільствах, що трансформуються, зумовлена відсутністю усталених чинників та мотивацій до співпраці: історичних традицій багатопартійності, несформованістю ціннісної та нормативної системи суспільства й сучасних ідеологій, які відображали б реальну політичну та соціальну структуру українського суспільства, його регіональну диференціацію;

уточнено:

– поняття «міжпартійні взаємодії» у транзитних суспільствах як процесу комунікації та відносин між політичними партіями, які регулюються корпоративністю інтересів та сукупністю формальних і неформальних правил (елітними домовленостями («змовами»)) в умовах непевності інституційного середовища;

– особливості міжпартійних взаємодій у перехідних суспільствах – слабка інституціоналізація, персоніфікований (особистісний), нерідко неформальний характер відносин, позаідеологічність в ідентифікації союзників та противників; відсутність усталеної соціальної бази;

набуло подальшого розвитку:

– обґрунтування радикальної корпоративізації політичних партій у транзитних суспільствах, які відображають інтереси окремих груп еліт. Оскільки партії створені не для репрезентації та відстоювання інтересів соціальних груп, а політичними проектами для просування і лобювання вузькокорпоративних олігархічних інтересів.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів дисертації полягає в можливості застосування її змісту як теоретичної основи для подальших досліджень міжпартійних взаємодій. Практичне значення роботи полягає в тому, що матеріали дослідження можуть бути використані для розв'язання практичних проблем, що виникають у процесі міжпартійних взаємодій в Україні, а також під час викладання курсів та спецкурсів з напрямку «Політологія».

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення дисертації апробовано на міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових конференціях: II Міжнародній науково-практичній конференції студентів та аспірантів «Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи» (м. Чернівці, 1 березня 2012 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук» (м. Дніпропетровськ, 7–8 жовтня 2012 р.); II Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Придніпровські соціально-гуманітарні читання» (м. Дніпропетровськ, 22–23 лютого 2013 р.); Міжнародні науково-практичній конференції «Сучасні наукові дослідження представників суспільних наук – прогрес майбутнього» (м. Львів, 22–23 лютого 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників суспільних наук» (м. Київ, 15–16 березня 2013 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Методологія політичної науки» (м. Львів, 20–21 лютого 2013 р.); Звітній науковій конференції філософського факультету за 2014 рік (м. Львів, 3 лютого 2015 р.); Звітній науковій конференції філософського факультету за 2013 рік (м. Львів, 1–9 лютого 2014 р.). Результати дослідження також обговорено на засіданнях кафедри теорії та історії політичної науки Львівського національного університету імені Івана Франка.

Публікації. Результати дослідження відображено у 13 публікаціях, з них 4 – наукові статті у фахових виданнях із політичних наук в Україні, 1 – в іноземному періодичному виданні політологічної тематики, 8 – у збірниках тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертаційної роботи зумовлена метою і завданнями, що були визначені дисертантом у процесі науково-теоретичної розробки вибраної теми. Наукове дослідження складається зі вступу, чотирьох розділів (містять сім підрозділів), висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг

рукопису дисертації становить 202 сторінки, з них 146 сторінок – основний обсяг. Список використаних джерел містить 384 позиції.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, розкрито ступінь наукової новизни проблеми, сформульовано об'єкт і предмет дослідження, наукову мету і завдання, методологічну та теоретичну базу дисертації, методи її дослідження. Охарактеризовано теоретичне і практичне значення, зв'язок роботи з науковими програмами і темами, подано відомості про їх апробацію і впровадження результатів дослідження, подано опис структури та обсягу дисертації.

У **розділі 1 «Стан дослідження політичних партій і міжпартійних взаємодій у транзитних суспільствах»** проаналізовано та систематизовано за тематичним критерієм вітчизняні і зарубіжні дослідження, присвячені політичним партіям та міжпартійним взаємодіям у процесах трансформації суспільства. На основі здійсненого аналізу з'ясовано, що дослідження міжпартійних взаємодій та їх інституційних аспектів у трансформаційних суспільствах в українській політичній науці не є пріоритетним. Аналіз нових суб'єктів політичного процесу, їх місця в політичній системі, форм і методів їх діяльності набуває особливої значущості в періоди інтенсивних змін політичних систем, їх трансформації та модернізації, оскільки в цих умовах не можна повною мірою спиратися на традиції політичного життя й випробувані методи управління державою і суспільством. У транзитних суспільствах ці процеси накладаються на процеси формування нової державності і становлення громадянського суспільства. Результати змін багато в чому залежать від успішного функціонування і взаємодії основних суб'єктів політичного процесу, передовсім політичних партій як інститутів політичної конкуренції. Здійснений аналіз дав змогу з'ясувати, що попри значну кількість наукової літератури, присвяченої політичним партіям та партійним системам транзитних суспільств, проблеми міжпартійних взаємодій, як вагомого чинника консолідації партійної системи, досі недостатньо напрацьовано у вітчизняній політології. Окремі аспекти цієї тематики вивчаються в межах: інтерпретації процесів партогенезу в Україні та інших посткомуністичних суспільствах (М. Кармазіна, Ю. Шведа, А. Колодій, О. Шиманова), становлення та функціонування багатопартійності (Ю. Шведа, А. Романюк, М. Примуш, Є. Базовкін, О. Балакірева, В. Мельниченко, А. Пахарев), інституціоналізації партій та партійної системи (Г. Зеленько, В. Андрусів, Л. Бунецький, М. Чабанна, О. Рибій, С. Патрушев, М. Макеєва), вивчення ідеологічних, персоналістських та комунікативних вимірів політичного процесу в Україні (О. Дацаківська, М. Примуш, Л. Чупрій, Б. Кухта, В. Корнієнко, О. Балацька, О. Гриценко, В. Різун, О. Шахтемірова, М. Обушний, Ю. Шайгородський, Л. Скочиляс, Ю. Остапець). У наукових дослідженнях чимало уваги приділено на участі партій і блоків у виборчому процесі. Багато праць з партійної проблематики мають описовий, довідковий і дещо поверховий характер теоретичних висновків щодо їх особливостей та дослідницьких можливостей.

Натомість рівень дослідження міжпартійних взаємодій у західній політичній науці значно вищий (М. Дюверже, К. Джанда, Дж. Сарторі, М. Острогорський, М. Вебер, Д. Нолен, Р. Шварценберг), що дозволило сформулювати важливі теоретичні положення, використані в нашій роботі.

Аналіз історіографічної бази дослідження дозволяє констатувати, що: по-перше, в українській політичній науці проблематика міжпартійних взаємодій та їх інституційних аспектів недостатньо розроблена з огляду на її важливість у розумінні та інтерпретації процесів суспільно-політичних трансформацій та консолідації режиму. По-друге, проблематика міжпартійних взаємодій потребує узагальнювальних теоретичних праць, у яких було б концептуалізовано досвід попереднього вивчення процесів у сфері взаємовідносин між партіями. По-третє, подальшого і ґрунтовного вивчення потребують інституційні виміри міжпартійних взаємодій як основи консолідації партійної системи з огляду на динамічність цих процесів.

У розділі 2 **«Методологія дослідження міжпартійних взаємодій у перехідних суспільствах»** проаналізовано основні методологічні підходи в контексті реалізації визначених завдань дисертації.

У підрозділі 2.1 *«Транзитологічні засади дослідження міжпартійних взаємодій у суспільствах, що трансформуються»* виокремлено основні засади дослідницької програми транзитологічної парадигми, в контексті яких здійснюється аналіз міжпартійних взаємодій, зокрема: 1) окреслено основні ознаки перехідних режимів, які визначають напрям міжпартійних взаємодій у перехідних суспільствах (неконсолідованість суспільства у процесі трансформації; відсутність нової, усталеної системи цінностей; у перехідних режимах відсутні прийнятні для всіх політичних акторів правила); 2) наявність стадій переходу до демократії, під час якого відмовляються від усталеного набору правил управління державою, а закінчується він інституціоналізацією нових демократичних правил; 3) процеси демократичних трансформацій характеризуються появою багатьох партій як вияву політичного плюралізму та суб'єктів політичної змагальності, а також процесами формування партійної системи, що зумовлює трансформацію принципів ухвалення рішень і трансформацію політичної системи загалом; 4) результат транзиту визначається характером взаємодії основних суб'єктів політики (зокрема політичних партій) – конфліктність, співпраця, які визначають різні моделі транзиту.

Оскільки дисертаційна робота присвячена дослідженню міжпартійних взаємодій у суспільствах, що трансформуються, основою її методологічних засад вибрано теорію транзиту. Цей напрям політичної науки досліджує перехідні суспільства, тобто процес переходу від одного політичного режиму до іншого, в ідеалі – демократичнішого. Міжпартійні взаємодії формуються в межах певного соціально-політичного контексту, який має свої особливості при різних політичних режимах. З іншого боку, вони впливають також на політичне життя суспільства і частково визначають тип політичного режиму. Транзитологія дає нам методологічні інструменти для аналізу міжпартійних взаємодій у трансформаційних суспільствах та для визначення їхніх особливостей.

У дослідженні зосереджено увагу на інституційних аспектах для виведення принципів міжпартійних взаємодій у трансформаційних суспільствах, з огляду на це транзитивний підхід вибрано як базову методологію. Неконсолідовані суспільства характеризуються відсутністю консенсусу серед політичних сил (які створюють свої партії) щодо норм та процедур боротьби за владу і формування її інститутів або не розглядають їх як єдино можливі правила гри.

Базові теоретичні засади транзитології, які сформулювали А. Пшеворський, С. Гантінгтон, Т. Карл, Ф. Шміттер, Г. О'Доннелл, Д. Растоу, використано в дисертації для аналізу міжпартійних взаємодій та її інституційних вимірів у перехідних суспільствах, для визначення їх особливостей у процесах демократизації суспільства. Важливими аспектами будь-якого переходу є проблеми досягнення згоди та її інституціоналізація у формі норм та правил політичної боротьби. У цьому контексті важливо дослідити формування принципів міжпартійних взаємодій.

У підрозділі 2.2 «Неоінституціоналізм як дослідницька програма аналізу міжпартійних взаємодій» використано основні засади теорії неоінституціоналізму в поєднанні із засадами транзитологічної парадигми до вивчення міжпартійних взаємодій у перехідних суспільствах, для аналізу їх інституційних аспектів, що стосується сукупності норм, правил, традицій, які регулюють відносини між політичними акторами. Результатом міжпартійних взаємодій є не лише певна модель партійної системи, але й принципи формування та функціонування органів влади, формування механізмів артикуляції інтересів суспільства та одночасно його консолідації.

На процеси міжпартійних взаємодій впливають формальні та неформальні норми. Однією з особливостей неоінституціоналізму є акцентування на значенні процесу інституціоналізації, а також на взаємовідношенні між розвиненістю та впливом формальних і неформальних інституцій та можливостей їх взаємного заміщення. Досліджуючи міжпартійні взаємодії у трансформаційних суспільствах в контексті теорії неоінституціоналізму (Д. Норт, Дж. Марч, Й. Олсен, К. фон Бейме, С. Пейович), яка наголошує на важливості неформальних правил, простежено мотиви і певні обмеження в процесі міжпартійних взаємодій, які визначають їх політичну поведінку. Значна частина правил гри, які використовують політичні партії в перехідний період, створюються поза офіційно санкціонованими каналами. Це пов'язано з тим, що перехідним суспільствам властива певна невизначеність правил гри, тобто ще немає встановлених, традиційно усталених, взаємно визнаних політичними акторами норм поведінки, якими б керувалися всі учасники політичних взаємодій. Теорія неоінституціоналізму дає змогу акцентувати на тому, що в транзитних суспільствах тільки виробляються механізми ефективною взаємодії між політичними партіями, запроваджуються раціональні форми вирішення суперечностей між ними. Саме інституціоналізація таких правил і механізмів міжпартійної взаємодії є важливим чинником демократичної консолідації режиму.

У підрозділі 2.3 «Комунікативний підхід в дослідженні міжпартійних взаємодій у трансформаційних суспільствах» за допомогою комунікативного підходу розглянуто процеси консолідації партій та партійної системи крізь поняття «взаємодії». Адже кожна система є продуктом взаємодій та комунікації її елементів. Система формується в процесі взаємодій її елементів, але потім починає визначально впливати на ці елементи. Своєю чергою, взаємодія є комунікативним процесом, що спонукала до застосування комунікативного підходу в дослідженні міжпартійних взаємодій у перехідних суспільствах.

Політична комунікація наповнює певним змістом політичний процес через реалізацію взаємодій політичних інтересів. Вона передбачає формування і функціонування у сфері публічної влади різноманітних ідеологій, почуттів, цінностей, символів, доктрин, офіційних норм, опозиційних оцінок та думок різних акторів. Суть її полягає в тому, що шляхом передачі й обміну повідомленнями політичні суб'єкти дають сигнал про своє існування різним контрагентам і встановлюють з ними необхідні взаємовідносини й контакти, які дозволяють їм виконувати різноманітні політичні ролі. Своєю чергою, цілеспрямовані контакти між людьми дають можливість інститутам влади виконувати свої специфічні функції з управління державою та суспільством.

Сформульовано поняття «міжпартійна взаємодія» – комунікація, в основі якої спільне поле (або його відсутність) смислів, дискурсів і сформованих або самими суб'єктами комунікативних взаємодій (партіями), або ж запозичених чи нав'язаних політичною системою правил, процедур, а в поняттях неоінституційного дискурсу – інституцій. Визначено види (формальні і неформальні) та основні форми (конкуренція і співпраця) міжпартійних взаємодій у трансформаційних суспільствах.

У розділі 3 «Концептуалізація форм і видів міжпартійних взаємодій у перехідних суспільствах» проаналізовано основні форми і види міжпартійних взаємодій та їх особливості у трансформаційних суспільствах.

У підрозділі 3.1 «Конкуренція як вид партійної взаємодії: особливості та механізми регулювання» проаналізовано політичну конкуренцію, партійну зокрема, та її роль у процесах демократизації. Конкуренція між партіями є основною формою їх взаємодії. Вона зумовлена природою самих партій, адже вони спрямовані на завоювання влади. У цьому сенсі політичні партії змушені конкурувати. У трансформаційних суспільствах ця конкурентність має інші ознаки, ніж у демократичному. Посилюється кофліктність інституційного середовища. Ці процеси пов'язані з властивою перехідним суспільствам відсутністю встановлених та загальноновизнаних правил і процедур політичної боротьби, також через амбіційність лідерів. Адже політичні партії в перехідних суспільствах, зокрема в Україні, мають лідерський характер. А це є чинником конфліктності. Без аналізу взаємодій між політичними партіями неможливо дослідити владу та управління, адже партії не тільки виражають інтереси певних соціальних груп, а й активно впливають на їх формування. Світовий досвід засвідчує, що партійні системи в транзитних суспільствах є нестабільними і лише еволюціонують до повноцінної, вони не можуть складатись із сильних організованих партій. Перехід від неструктурованої до структурованої партійної

системи, як правило, спричиняється загостренням політичної боротьби, під час якої чітко проявляється партійна конкуренція. Зрештою, взаємодія між партіями найчастіше має характер саме конкуренції, адже вона формується як знаряддя в демократичній боротьбі за владу. Загалом міжпартійну конкуренцію можна назвати значущим індикатором, який відображає ступінь демократичності політичного процесу та міжпартійних відносин.

У підрозділі 3.2 «Співпраця між партіями як основа коаліційної діяльності» визначено, що необхідною умовою для демократизації держави є багатопартійність. Адже політична конкуренція, наявність дієздатної та ефективної опозиції є одним з найефективніших чинників, які стають на противагу зловживанням з боку владних інститутів. За наявності багатопартійної системи (а вона стає реальністю після утвердження демократії) кожна партія повинна шукати собі союзників, інакше вона опиняється поза межами політичної влади. Тобто в політичному житті партії дуже часто змушені вдаватися до співпраці між собою, формуючи різні партійні коаліції. В умовах трансформації, за невизначеності конкретних правил боротьби за владу, провідною тенденцією стає створення різними політичними партіями коаліцій для вирішення загальних і короткотермінових завдань. Особливо створення коаліції необхідно для ефективної роботи органу законодавчої влади, в Україні, відповідно, Верховної Ради. Адже політичні партії, що пройшли на виборах до парламенту, поодиночі не мають стільки голосів, щоб просувати свої ідеї щодо законопроектів. Втім, політичні партії починають відігравати дедалі більшу роль під час вибору та функціонування усіх гілок влади, якщо не безпосередньо, то принаймні опосередковано. Проте для продуктивного функціонування політичні партії змушені взаємодіяти між собою, одним з типів такої взаємодії є співпраця.

Політичні партії беруть активну участь у політичному житті країни, вони змагаються за вплив на ухвалення рішень. Це нагтовхує їх на міжпартійну конкуренцію. Проте сама конкуренція не може створити сприятливий клімат для життя людей, які представляють політичні партії. Тому політичні партії змушені взаємодіяти і співпрацювати між собою. Для сталого демократичного реформування та консолідації демократії вирішальну роль відіграє кооперація. Співпрацюючи між собою, партії мають змогу ефективніше виконувати свої функції в суспільстві. Співпраця є однією з умов нормального функціонування політичних партій. Через співпрацю вони можуть реально вирішувати проблеми суспільства. Дослідження міжпартійної співпраці у трансформаційних суспільствах дає змогу дослідити особливості боротьби за єдність демократичних сил. Адже в перехідний період появляється дві тенденції: з одного боку – проголошення курсу на демократизацію, функціонування багатопартійності, а з іншого – нетерпиме ставлення старої влади до всякої опозиції і наступ на всі інститути демократії.

У розділі 4 «Теоретичні концепти принципів міжпартійних взаємодій» означено специфіку впливу інституційних вимірів на визначення принципів міжпартійних взаємодій у трансформаційних суспільствах.

У підрозділі 4.1 «Особливості інституціоналізації форм міжпартійних

взаємодій у транзитних суспільствах» визначено, що вирішальне значення для міжпартійних взаємодій у трансформаційних суспільствах мають норми, результатом яких є не лише певна модель партійної системи, а й принципи формування та функціонування органів влади, формування механізмів артикуляції інтересів суспільства та одночасно його консолідації. Виявлено, що інституціоналізація партійної системи неможлива без інституціоналізації міжпартійних взаємодій. Інституціоналізація політичних партій передовсім проявляється в порядку їх створення, регулювання внутрішньої структури та політичної діяльності. Інституціоналізація партійної системи є процесом, який передбачає партійну конкуренцію. Під час цього процесу політичні партії укорінюються та зміцнюються в суспільстві, підвищується їх значущість та стійкість. Інституціоналізацію партійної системи можна визначити як процес, результатом якого є також і набуття інституціональності відносин та зв'язків між партіями. Характерними атрибутами інституціоналізації партійної системи є стабільність правил і норм, а також міжпартійна конкуренція.

Виявлено, що однією з необхідних умов розвитку та функціонування багатопартійної системи є наявність вироблених під час взаємодії між партіями-лідерами писаних і неписаних юридичних та основаних на традиції правил політичної діяльності, що дозволяють кожній партії захищати і представляти конкретні суспільні інтереси й забезпечувати політичну і соціально-економічну стабільність в державі. До цих першочергових завдань варто віднести також наявність компактної групи стійких і впливових партій-лідерів та певної політичної основи толерантної міжпартійної взаємодії на підставі принципового консенсусу щодо фундаментальних суспільних цінностей.

Міжпартійні взаємодії є одним з критеріїв інституціоналізації партійної системи. У перехідних періодах цінність цього критерію зростає, оскільки за інституціоналізації партійної системи виникають відносини і зв'язки політичних партій між собою, що проявляється у співпраці, суперництві та конкуренції. Транзитним суспільствам, зокрема й Україні, властиві зміни, які формують нове суспільство, аналіз якого дає нам змогу зрозуміти ключові процеси, які відбуваються під час змін, та побачити їх особливості в процесі трансформації. Інституції в українському суспільстві на етапі транзиту дуже часто мають неформальний (близький до традицій суспільства) характер. Міжпартійні взаємодії в процесі трансформацій часто відбуваються завдяки самоорганізації неформальних інституціональних процесів.

У підрозділі 4.2 *«Принципи міжпартійних взаємодій у транзитних суспільствах»*, проаналізувавши міжпартійні взаємодії у трансформаційних суспільствах за допомогою методологічних принципів транзитивної теорії, теорії неінституціоналізму та комунікаційної теорії, виокремлено принципи, властиві взаємодіям партій у перехідних суспільствах:

1. Принцип взаємозалежності політичних партій одна від одної та автономності їх дій. В умовах демократизації зростає кількість політичних партій та їх роль у трансформаційних процесах. За цих умов політичні партії по-різному взаємодіють між собою. Під час переходу до демократії політичні партії повинні скеровувати свою взаємодію на шлях створення: чесної співпраці

(наприклад, у парламентській діяльності), чесної партійної конкуренції (наприклад, під час виборчої кампанії), формування справедливих умов конкуренції. Усі ці процеси міжпартійних взаємодій і визначаються взаємозалежністю політичних партій в умовах трансформацій.

2. Принцип домінування:

- домінування конкуренції у процесах міжпартійних взаємодій. Міжпартійні взаємодії первинно є змагальними, адже кожна партія об'єктивно висловлює партикулярні інтереси та позиції. Змагальність політичних партій є принципом демократії, проте вона не відкидає її збалансованості кооперативними формами взаємодій, тобто співпраці на основі спільності інтересів, ідеологічних та ціннісних засад. У змагальному середовищі політичні партії взаємодіють між собою. У трансформаційних суспільствах ця взаємодія частіше появляється у вигляді конкуренції, аніж співпраці. З огляду на це можна стверджувати, що конкуренція та конфліктність домінують над кооперативністю в процесах міжпартійних взаємодій;

- домінування неформальних інституцій у взаємодіях між політичними партіями. В умовах трансформації, незалежно від того, чи співпрацюють партії, чи ця взаємодія відбувається в процесі конкуренції, вона може здійснюватися на двох рівнях – формальному і неформальному. Так як трансформаційне суспільство ще не має стійких, чітко визначених формальних правил, політичні партії часто використовують неформальні;

- принцип домінування ситуаційності в міжпартійних взаємодіях. Міжпартійні взаємодії в перехідних суспільствах здійснюються в контексті певних ситуацій. Політичні партії вибирають таку тактику взаємодій, яка їм вигідна в конкретній ситуації. Міжпартійні взаємодії в перехідних суспільствах є нестабільними та недовготривалими, вони постійно змінюються під певну ситуацію;

- принцип домінування прагматизму над ідеологією і ціннісними орієнтаціями. Перехідним суспільствам властива певна суперечність системи цінностей. Цінності і традиції, що залишились з попереднього режиму, конкурують з демократичними цінностями. Тобто існує суперечність між демократичним ідеалом та реальними темпами й масштабами демократизації. Це породжує стимули до того, щоб будь-якими засобами прискорити процес демократичного відновлення, зокрема й засобами, добре засвоєними з попереднього режиму;

- принцип домінування корпоративних інтересів у міжпартійних взаємодіях. Дуже часто політичні партії створюються під «бізнес-замовлення», що сприяє їхньому подрібненню та розмаїттю. Політичні партії не орієнтуються на реальне соціальне замовлення, не формують своїх передвиборчих програм відповідно до соціальних потреб.

3. Принцип вимушеної співпраці в міжпартійних взаємодіях. У транзитних суспільствах напруження в процесах конкуренції допомагає зняти міжпартійна кооперація. Вона скеровується на зміцнення демократичних та політичних інститутів. У перехідний період міжпартійна співпраця допомагає вирішити питання щодо консолідації суспільних сил, досягнення компромісу

щодо спрямувань соціально-політичного розвитку країни. Проте дуже часто в перехідних суспільствах вона є вимушена тими чи іншими обставинами, конкретною ситуацією. Політичні партії змушені кооперуватися в умовах трансформації для досягнення конкретних цілей.

4. Принцип персоніфікації. Цей принцип розкривається через консолідацію партій навколо лідера (для українського суспільства характерний лідерський тип партій). Дуже часто правила міжпартійних взаємодій мають конвенційний характер, тобто здійснюються через «пакт еліт». Такі угоди, укладені між основними елітними суб'єктами політичного процесу, можуть містити й домовленості щодо загальних цілей та векторів розвитку й реформування усіх сфер суспільного життя, визначати конкретні процедури і форми елітної взаємодії.

Обґрунтовано, що в процесі демократизації необхідні умови відкритості, орієнтації на співпрацю, підпорядкування діяльності політичних партій загальнонаціональним інтересам і цілям суспільного розвитку, публічність і раціональну регламентованість дій. Дослідження принципів міжпартійних взаємодій у перехідних суспільствах засвідчує незавершення інституціоналізації цих взаємодій. Немає чітко визначених норм та правил міжпартійних взаємодій на законодавчому рівні. Це істотно впливає на процеси демократизації та гальмує консолідацію демократії.

Перехідним суспільствам властиві ознаки політичного плюралізму, що є основою для збільшення кількості політичних партій. Особливу роль у підтримці відносин між ними відіграють процедурні інституції – дискусії, переговори та інші форми, які характеризують взаємодію як діалог, під час якого досягається партнерська міжпартійна комунікація. Ефективність міжпартійної взаємодії залежить від взаємозалежності політичних партій, а не лише від конфліктності. Тому потрібно створювати механізм, який забезпечуватиме міжпартійні взаємодії. Важливим чинником формування демократичних форм партійної консолідації є вдосконалення інституційної сфери, у межах якої здійснюється структурування міжпартійних відносин і зв'язків.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження відповідно до поставлених мети і завдань зроблено такі висновки:

1. Визначено, що попри наявність великої кількості літератури, присвяченої проблемам технологій партійного будівництва і функціонування партій в Україні, недостатньо уваги приділено міжпартійним комунікаціям, їхнім інституційним аспектам. Актуальність дослідження міжпартійних взаємодій та їх інституціоналізації у процесах трансформації суспільства обумовлена тим, що ефективно функціонуюча партійна система зі стабільними, зрозумілими та прийнятими правилами політичної гри, в якій узгоджуються інтереси конкуруючих сторін, є необхідною умовою розвитку демократії.

Аналіз нових суб'єктів політичного процесу, їх місця в політичній

системі, форм і методів їх діяльності набуває особливої значущості в періоди інтенсивних змін політичних систем, їх трансформації та модернізації, оскільки в цих умовах не можна повною мірою спиратися на традиції політичного життя й випробувані методи управління державою і суспільством. У транзитних суспільствах ці процеси накладаються на процеси формування нової державності і становлення громадянського суспільства. Результати змін багато в чому залежать від успішного функціонування і взаємодії основних суб'єктів політичного процесу, передовсім політичних партій як інститутів політичної конкуренції.

2. Визначено методологічні засади, які дозволили виділити та проаналізувати основні принципи міжпартійних взаємодій. Аналіз інституційних аспектів міжпартійних взаємодій у суспільствах, що трансформуються, зумовив вибір методології запропонованого дослідження, а саме, методології неінституціоналізму, теорії транзиту та комунікативного підходу. Міжпартійні взаємодії, детерміновані типом політичного режиму, впливають на політичне життя суспільства і визначають тип політичної системи. Транзитологія дала змогу розглянути особливості міжпартійних взаємодій у трансформаційних суспільствах, з'ясувати їхні особливості. Результатом міжпартійних взаємодій є не лише певна модель партійної системи, але й принципи формування та функціонування органів влади, створення механізмів артикуляції інтересів суспільства та одночасно його консолідації. Процеси міжпартійних взаємодій регулюються формальними та неформальними нормами. Для дослідження цього аспекту в дисертації використано методологічну базу теорії неінституціоналізму. Досліджуючи міжпартійні відносини з погляду комунікативного підходу, з'ясовано, як вони впливають на форми і типи їхніх взаємодій.

3. Обґрунтовано, що процеси консолідації партій та партійної системи потрібно розглядати через поняття «взаємодія», оскільки кожна система є продуктом взаємодій та комунікації її елементів. У цьому контексті визначено й можливі форми такої взаємодії – змагання, конфлікт, конфронтація, боротьба, пристосування, домінування, співпраця (кооперація) тощо. Міжпартійні взаємодії первинно є змагальними, адже кожна партія об'єктивно висловлює партикулярні інтереси та позиції. Змагальність політичних партій є принципом демократії, проте вона не відкидає її збалансованості кооперативними формами взаємодій, тобто співпраці на основі спільності інтересів, ідеологічних і ціннісних засад.

Визначено, що у трансформаційних суспільствах міжпартійні взаємодії можуть здійснюватися у вигляді партійної конкуренції або співпраці. У трансформаційних суспільствах розглянуто формальні і неформальні міжпартійні взаємодії. Формальні міжпартійні взаємодії – це взаємодії політичних партій на основі формальних, загальноновизнаних правил, норм, які регулюють взаємодії між політичними акторами. Неформальні міжпартійні взаємодії є комунікацією між партіями поза формальними нормами, вони можуть ґрунтуватися на основі традицій, певних усталених кодексів поведінки політичних партій. До основних форм міжпартійних взаємодій віднесено конкуренцію між партіями та міжпартійну співпрацю.

4. На основі методологічної бази транзитології та неоінституціоналізму досліджено основні форми міжпартійних взаємодій у період трансформації: вони виступають чинниками формування та інституціоналізації правил комунікації між партіями. З'ясовано, що партійна конкуренція є найпоширенішою формою міжпартійних взаємодій з огляду на об'єктивну партикулярність та плюралізм інтересів, висловлюваних партіями, їхню конфліктність у політичному полі, яка посилюється в транзитних суспільствах через слабкість та неефективність політичних інституцій. Партійна конкуренція визначена інституційним механізмом, що забезпечує постійну й легальну боротьбу за владу, її періодичну змінність, виборність управлінських інститутів, можливість альтернативності політичного курсу. Світовий досвід засвідчує, що партійні системи у транзитних суспільствах є нестабільними і лише еволюціонують до повноцінної, вони не можуть складатись із сильних організованих партій. Перехід від неструктурованої до структурованої партійної системи, як правило, спричиняється загостренням політичної боротьби. У процесі цієї боротьби інтенсифікується партійна конкуренція, яка є інституційним механізмом, що забезпечує постійну легальну боротьбу за владу, її періодичну змінність, виборність управлінських інститутів, можливість альтернативності політичного курсу. Партійна конкуренція є системою стримувань і противаг, які визначають характер розвитку партійної системи та форми взаємодії між політичними партіями в боротьбі за владу. Політична конкуренція, наявність дієздатної та ефективної опозиції є одним з найефективніших чинників, які стають на противагу зловживанням з боку владних інститутів.

5. Досліджено особливості міжпартійної кооперації та коаліційної діяльності як форм міжпартійних взаємодій у перехідних суспільствах. Досвід багатьох високорозвинених країн світу свідчить про те, що необхідною умовою для демократизації держави є багатопартійність. За наявності багатопартійної системи (а вона стає реальністю після утвердження демократії) кожна партія повинна шукати собі союзників, інакше вона опиняється поза межами політичної влади. Тобто в політичному житті партії дуже часто змушені вдаватися до співпраці між собою, формуючи різні партійні коаліції. В умовах трансформації, за невизначеності конкретних правил боротьби за владу, провідною тенденцією стає створення різними політичними партіями коаліцій для вирішення загальних завдань.

Міжпартійна кооперація в перехідних суспільствах допомагає зменшити напруження в процесі конкуренції. У трансформаційних суспільствах важливим чинником є те, що міжпартійна кооперація має бути спрямована на зміцнення демократичних і політичних інститутів, що, своєю чергою, спонукає політичні партії використовувати неформальні методи взаємодії.

Політичні партії беруть активну участь у політичному житті країни, вони змагаються за вплив на ухвалення рішень. Це наштовхує їх на міжпартійну конкуренцію. Проте сама конкуренція не може створити сприятливий клімат для життя людей і соціальних груп, інтереси яких представляють політичні партії. Тому політичні партії змушені взаємодіяти і співпрацювати між собою.

Для сталого демократичного реформування та консолідації демократії вирішальну роль відіграє співробітництво. Співпрацюючи між собою, партії мають змогу ефективніше виконувати свої функції в суспільстві. Співпраця є однією з умов нормального функціонування політичних партій. Через співпрацю вони можуть реально вирішувати проблеми суспільства.

Партійна кооперація – це взаємодоповнювана діяльність політичних партій у спільному досягненні взаємовигідної мети, яка зумовлена частковим збігом інтересів і пошуками ресурсів у боротьбі за владу. Особливостями партійної кооперації у трансформаційних суспільствах є ситуаційність, обмеженість та вимушеність.

Визначено, що партії створюють коаліції як гарант співпраці між собою. Партійна коаліція є вибором такої партійної конфігурації, яка, спираючись на наявні можливості та умови, в найбільш оптимальний спосіб слугує реалізації поставленої мети. Метою партійної коаліції є перемога на виборах. Принцип коаліційності полягає в тому, що політичні партії знаходять спільні інтереси, які превалюють над вузькими груповими інтересами, та реалізують їх у процесі співпраці.

6. Проаналізовано процес інституціоналізації форм міжпартійних взаємодій у транзитних суспільствах. У дослідженні міжпартійних взаємодій у перехідних суспільствах вагому роль відіграють інституції, які реалізують регулятивну функцію у відносинах між партіями, сприяють подоланню перешкод в обміні інформацією та взаємодіях між організаціями. Засади неоінституціоналізму дали змогу порівняти демократичні декларації політичних партій з їхньою реальною політичною практикою, вирізнити формальні і неформальні аспекти їхньої діяльності. Аналіз процесів інституціоналізації міжпартійних взаємодій дав підстави для висновку про домінування неформальних інституцій у міжпартійних взаємодіях, прагнення переглядати та змінювати напрям взаємодії з погляду партикулярних інтересів і конкретної ситуації.

Визначено, що інституціоналізація міжпартійних взаємодій є процесом, результатом якого є також і набуття інституціональності відносин та зв'язків між партіями, яка в процесі трансформаційних перетворень зменшує невизначеність політичної боротьби через встановлення стійкої структури міжпартійних взаємодій. Характерними атрибутами інституціоналізації партійної системи є стабільність правил і норм, а також міжпартійна конкуренція. Отже, інституціоналізація партійної системи неможлива без інституціоналізації міжпартійних взаємодій.

7. Виконання визначених дослідницьких завдань уможливило виокремити основні принципи міжпартійних взаємодій у суспільствах, що трансформуються: принцип взаємозалежності політичних партій одна від одної та автономності їх дій; принцип домінування в міжпартійних взаємодіях у перехідних суспільствах (домінування конкуренції в процесах міжпартійних взаємодій, домінування неформальних інституцій у взаємодіях між політичними партіями, домінування ситуаційності в міжпартійних взаємодіях, домінування прагматизму над ідеологією і ціннісними орієнтаціями,

домінування корпоративних інтересів у міжпартійних взаємодіях); принцип вимушеної співпраці в міжпартійних взаємодіях; принцип персоніфікації. Дослідження принципів міжпартійних взаємодій у суспільствах, що трансформуються, та їх інституційних вимірів дає змогу стверджувати, що партії зможуть забезпечити демократичні умови свого розвитку та взаємодії за умови узгодженості загальних правових принципів політичної поведінки та обов'язкового їх дотримання всіма конкуруючими сторонами. Становлення стабільності в суспільстві є неможливим без консолідації політичних партій та партійних відносин. Процеси демократизації будуть успішними за умови конструктивної взаємодії між політичними партіями, які впливають на ухвалення політичних рішень та здійснення демократичних реформ.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові статті, опубліковані у фахових виданнях:

1. Хомин І. Міжпартійна комунікація в суспільствах, що трансформуються: теоретико-методологічний аналіз / Ірина Хомин // Вісник Дніпропетровського університету. Сер. : Філософія. Соціологія. Політологія. – Дніпропетровськ : Інновація, 2012. – Вип. 22 (3). – С. 245–250.
2. Хомин І. Методологічні засади дослідження міжпартійних взаємодій у суспільствах, що трансформуються / Ірина Хомин // Вісник Національного технічного університету України «КПІ». Сер. : Політологія. Соціологія. Право. – К. : Політехніка, 2012. – Вип. 3 (15). – С. 38–43.
3. Хомин І. Теоретичні аспекти аналізу міжпартійних взаємодій в Україні / Ірина Хомин // Вісник Львівського університету. Сер. : Філософсько-політологічні студії. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. – Вип. 5. – С. 249–260.
4. Хомин І. Детермінанти міжпартійних взаємодій у транзитних суспільствах / Ірина Хомин // Evropský politický a právní diskurz. – Kraj : Jihočeský. Jizní Palmira druzstvo, 2014. – Svazek 1. – С. 360–373.
5. Хомин І. Основні засади формування принципів міжпартійних взаємодій у трансформаційних суспільствах / Ірина Хомин // Гілея : науковий вісник : зб. наук. праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : Гілея, 2016. – Вип. 110 (7). – С. 320–324.

Інші публікації за темою дисертації:

1. Костів І. Теорія транзиту як методологія дослідження міжпартійної комунікації у перехідних суспільствах / І. Костів // Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи : матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. студ. та асп. (м. Чернівці, 1 березня 2012 р.). – Чернівці : Букрек, 2012. – С. 76–79.
2. Костів І. Теоретичні засади дослідження міжпартійної комунікації у транзитних суспільствах / І. Костів // Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук : матер. Всеукр. наук. конф. (м. Дніпропетровськ, 7–8 жовтня 2012 р.). – Дніпропетровськ : Свідлер, 2012. – С. 133–135.

3. Хомин І. Міжпартійні взаємодії у перехідних суспільствах: чинники формування / І. Хомин // Придніпровські соціально-гуманітарні читання : матер. Дніпропетров. сесії II Всеукр. науко.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Дніпропетровськ, 22 лютого 2013 р.). – Дніпропетровськ : Інновація, 2013. – Ч. 1. – С. 162–164.

4. Хомин І. Інституційний аспект міжпартійних взаємодій у перехідних суспільствах / І. Хомин // Сучасні наукові дослідження представників суспільних наук – прогрес майбутнього : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 22–23 лютого 2013 р.). – Львів : Львів. фундація сусп. наук, 2013. – С. 105–106.

5. Хомин І. Співпраця між партіями як вид міжпартійних взаємодій в контексті переходу / І. Хомин // Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників суспільних наук : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 15–16 березня 2013 р.). – К. : Київ. наук. суспільствознавча організація, 2013. – С. 97–100.

6. Хомин І. Аналіз міжпартійних взаємодій у перехідних суспільствах / І. Хомин // Методологія політичної науки : матер. Всеукр. наук. конф. Перші методологічні читання (м. Львів, 20–21 лютого 2013 р.). – Львів : ЛНУ, 2013. – С. 64–66.

7. Хомин І. Коаліція як форма міжпартійних взаємодій: теоретичний аспект / Ірина Хомин // Тези звітної наукової конференції філософського факультету за 2014 рік / відп. за вип. Л. Рижак. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – С. 257–259.

8. Хомин І. Партійна конкуренція як вид міжпартійних взаємодій у перехідних суспільствах / Ірина Хомин // Тези звітної наукової конференції філософського факультету / відп. за вип. В. Мельник. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – С. 217–220.

АНОТАЦІЯ

Хомин І. Є. Принципи міжпартійних взаємодій у суспільствах, що трансформуються: теоретико-методологічний аспект. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.01 – теорія та історія політичної науки. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2016.

У дисертації в контексті демократизації проаналізовано процеси консолідації політичних партій через поняття «взаємодія», оскільки кожна система є продуктом взаємодій та комунікації її елементів. Досліджено принципи міжпартійних взаємодій у транзитних суспільствах через транзитні форми інституційних змін. Виявлено та обгрунтовано такі принципи міжпартійних взаємодій у суспільствах, що трансформуються: 1) принцип взаємозалежності політичних партій одна від одної та автономності їх дій; 2) принцип домінування: а) домінування конкуренції у процесах міжпартійних взаємодій; б) домінування неформальних інституцій у взаємодіях між

політичними партіями; в) принцип домінування ситуаційності в міжпартійних взаємодіях; г) принцип домінування прагматизму над ідеологією і ціннісними орієнтаціями; д) принцип домінування корпоративних інтересів у міжпартійних взаємодіях; 3) принцип вимушеної співпраці в міжпартійних взаємодіях; 4) принцип персоніфікації.

Ключові слова: взаємодія, міжпартійні взаємодія, конкуренція, кооперація, інституція, трансформація, принципи.

АННОТАЦИЯ

Хомин И. Е. Принципы межпартийных взаимодействий в трансформирующихся обществах: теоретико-методологический аспект. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.01 – теория и история политической науки. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, 2016.

В диссертации в контексте демократизации осуществлен анализ процессов консолидации политических партий через понятие «взаимодействие», поскольку каждая система является продуктом взаимодействия и коммуникации ее элементов. Исследованы принципы межпартийных взаимодействий в транзитных обществах через транзитные формы институциональных изменений. Обнаружено и обосновано такие принципы межпартийных взаимодействий в трансформирующихся обществах: 1) принцип взаимозависимости политических партий друг от друга и автономности их действий; 2) принцип доминирования: а) доминирование конкуренции в процессах межпартийных взаимодействий; б) доминирование неформальных институтов во взаимодействиях между политическим партиями; в) принцип доминирования ситуационности в межпартийных взаимодействиях; г) принцип доминирования прагматизма над идеологией и ценностными ориентациями; д) принцип доминирования корпоративных интересов в межпартийных взаимодействиях; 3) принцип ограниченного сотрудничества в межпартийных взаимодействиях; 4) принцип персонификации.

Ключевые слова: взаимодействие, межпартийное взаимодействие, конкуренция, сотрудничество, институты, трансформация, принципы.

SUMMARY

I. Ye. Khomyn. The principles of interparty interactions in transforming societies: theoretical and methodological aspect. – Manuscript copyright.

Dissertation in support of candidature for an academic degree of Ph.D. in Political Science on specialty 23.00.01 – The Theory and History of Political Science. – Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 2016.

This dissertation is an insight into the processes of consolidation of political parties through the notion of “interaction” in terms of democratization phenomenon since each system is the product of interactions and communication of its elements.

The party system is being formed in the process of interaction between political parties and then it starts to significantly influence them. The possible forms of such interactions are a competition, a conflict, a confrontation, a struggle, adjustment, domination, collaboration (cooperation). Interparty interactions have been determined to be a type of communication based on a common shared field (or its absence) of senses, discourses and can be organized by either the subjects of communicative interactions themselves (parties) or can be borrowed or imposed by the political system's rules and procedures, or in terms of neo-institutional discourse – institutions. The research study justifies that interparty interactions are primarily of competitive origin due to the fact that each party clearly expresses particular interests and positions. Competitiveness of political parties is one of democracy principles though it does not exclude its balance through cooperative forms of interactions i.e. cooperation based on common interests, ideological and axiological principles.

It has been determined that the process of institutionalization of rules (institutions) (first and foremost, of political competition) is an essential indicator of consolidation of democracy or any other regime. These institutions-rules should have the conventional character (through the elite agreement) or be imposed, however, they are accepted by all the subjects as established, i.e. not subject to changes in the situations not corresponding to their interests. The phenomenon of the uncertainty of such rules is immanent to transforming societies. In this regard, the rules of interparty interactions are either the reflection of this uncertainty (and, logically, they confirm the phenomenon of informal rules domination, their situational character) or the attempt to institutionalize (establish) through state regulatory mechanisms at the level of a political system and political community. Therefore, interparty interactions can be either shadow processes (backstage talks, bargaining, intrigues of political leaders) or open public coordination of interests. The parties, shifting to the sphere of decision making by means of electoral mechanisms, can transfer as well certain models of interests' coordination to the nationwide political level.

There have been analysed the principles of interparty interactions in transforming societies through transitional forms of institutional changes. The study also dwells upon the principle of interdependence of political parties and the autonomy of their actions as one of the factors of interparty interactions in transforming societies. Under conditions of democracy, the number of political parties and their role in transformation processes are growing. In these circumstances, political parties interact in various ways. In the process of transition to the regime of democracy, political parties should direct their interaction into the process of establishing of honest cooperation (e.g. in the sphere of parliamentary activities); honest interparty competition (e.g. in the course of the election campaign); establishing fair terms of confrontation. All these processes of interparty interactions are determined by the interdependence of interparty interactions under conditions of transformations. There has been determined the principle of domination in terms of interparty interactions in transforming societies. In particular, dominating competition in the process of interparty interactions; dominating informal institutions in the process of interparty interactions; dominating situational character, dominating pragmatism over ideology and value orientations; dominating corporate interests in

the process of interparty interactions. We have determined the principle of forced cooperation in terms of interparty interactions. The principle of personification developed through the leader-focused consolidation of parties has been justified.

The research of the principles of interparty interactions in transforming societies shows the unfinished institutionalization of interparty interactions. There are no clearly determined norms and rules of interparty interactions at the legislative level. It has a significant influence on democracy processes and slows down the process of democracy consolidation.

Key words: interactions, interparty interactions, competition, cooperation, institutions, transformation, principles.